

Zeynep Bilgin

Medeniyet uğruna: Afife Jale

Biyografik roman denince akla gelen ilk isimler arasında yerini sağlamlaştıran Osman Balcigil yeni kitabında yine tarihimizdeki önemli figürlerden birini ele alıyor, Afife Jale'yi. 'Nefesi Tutku Olan Kadın: Afife Jale' adlı kitabı okurla buluşan Balcigil ile Afife'yi ve Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki cesur öncülerini konuştuk.

-Biyografik roman türünde dördüncü kitabınız raflarda yerini aldı. Bu kez de Afife Jale'yi ele aldınız. Özel bir nedeni var mı?

Daha önce Nâzım Hikmet'in annesini 'Ela Gözlü Pars Celile', ismiyle yazmıştım. Sonra Sabahattin Ali'yi konu alan 'Yeşil Mürəkkep'i yazdım. Onu Türkiye'nin en parlak kadın gazeteci ve romancısı Suat Derviş'i anlattığım 'İpek Sabahlık' izledi. Bunlardan hep olumlu geri dönüşler aldım. Aynı türde bir kitap daha yazabileceğimi düşündüm ve en uygunun 'Nefesi Tutku Olan Kadın Afife Jale' olmasına karar verdim.

Bu isimlerin hepsi, Türkiye toplumunun 'geçiş dönemi'nin hem aktif katılımcısı hem de tanığıydılar. Hepsini kendi türünde toplumdüneridir. Gazeteci, ressam, yazar, tiyatrocu... Bir önemli özellikleri de aşağı yukarı aynı dönemin insanları olmaları. İmparatorluğun yerini genç cumhuriyete bırakmak üzere olduğu ve bıraktığı yıllar... Çok özel bir zaman diliminden bahsediyoruz ve hepimiz biliyoruz ki özel dönemler, özel insanların sahne almalarına yol açar.

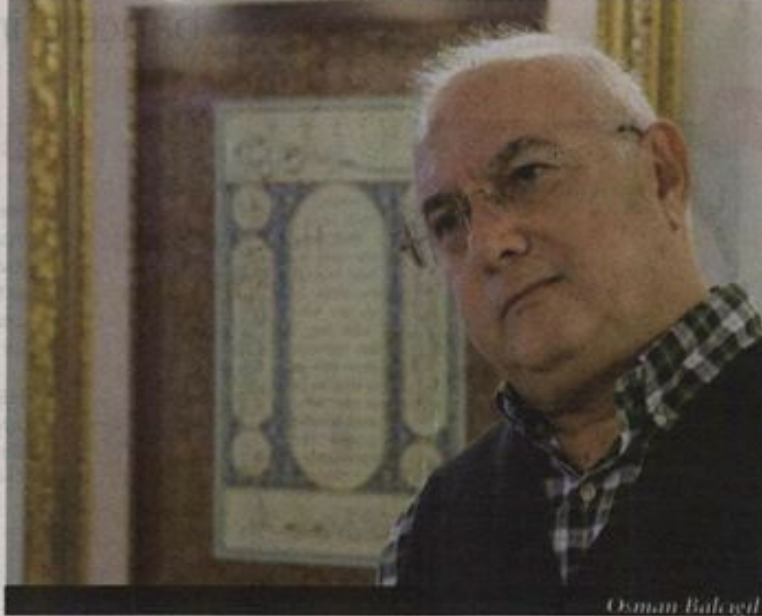
Coğrafyamızda, sahne alan ilk Müslüman kadındır Afife Jale. Üstelik buna daha Cumhuriyet kurulmadan teşebbüs etti. Polis müdürlüğü, adliye, dahiliye nezareti, şeyhülislam yıldıramadı genç Afife'yi. İsrar etti. İnat etti. Sonuçlarına katlandı.

-Sabahattin Ali gibi...

Aynen öyle. 'Celile' isimli romanımda bir annenin oğlunun mahvedilişine tanıklığını izliyoruz. 'İpek Sabahlık'ta Suat Derviş'e öncü kişiliğinin, muhalif olmasının bedeli çok ağır ödetiliyor. Türkiye'nin ve iddia ederek söylüyorum dünyanın en iyi romancılarından birinin yok ediliş öyküsüdür Suat Hanım'ın başından geçenler. Ve tabii Afife Hanım için de aynı geçerlidir.

Kadının adının olmadığı, koca bir coğrafyanın taassup ve bağnazlık bataklığında yaşadığı yıllarda, yiğit bir genç kadın olarak yumruğunu masaya vurmuş, her şeyi göze alıp erkek egemen toplum tarafından konulmuş kurallara itiraz etmiştir Afife Hanım.

-Onunla aşağı yukarı aynı dönemde sahne alan başka kadın oyuncular da



Osman Balcigil

var. Bedia Muvahhit, Neyyire Neyir...

Evet ama onların sahneye çıkması Cumhuriyet'in ilanından sonradır. Bedia Hanım sahneye İzmir kurtulduktan hemen sonra, İzmir'de çıktı. O zaman İstanbul hâlâ işgal altındaydı ve Afife Hanım bu koşullarda sahneye çıkıyor, kaçıyor, kovalanıyordu. Bedia Hanım'ın yaptığı önemsiz miydi? Kuşkusuz çok önemliydi. Afife Hanım'ın açtığı yolda ilerledi Bedia Hanım ve Neyyire Hanım.

-Cumhuriyet'in kadınlarla ilgili girişimleri büyük medeniyet projesinin bir parçası olmalı...

Öyle. Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Cumhuriyetimizin kurucu önderleri, muhteşem öngörülleri ve kararlılıklarıyla yepyeni bir toplum yarattılar. Eşitlik, özgürlük gibi kavramlar ülkemizde onlarla birlikte ve Batılı

anlamda hayat buldu. Yanı sıra taassup ve bağnazlığın bataklığında soldurulan Türk kadınına erkeklerle eşit yurttaş olma, onlar gibi meslek seçme, eşit olarak mirastan pay alma hakkı da verildi ki bu durum o zamanlar birçok Avrupa ülkesi için bile çok ileri davranışlardı.

-Nasıl cesaret edebildiler buna?

Çünkü yaşadıkları ülkenin insanlarına güveniyorlardı. Bu ülkenin böylesi bir medeniyet projesini hak ettiğini, aydınların başlayarak tüm toplumsal katmanların medeniyete ihtiyacı olduğunu ve teklif edilmesi halinde bunu kabul edeceğini öngörüyorlardı. Afife Jale gibi mücadeleci kadınlar, kurucu önderlere bunun ne kadar gerekli olduğunu Türkiye toplumunun buna ne çok hazır olduğunu hissettirdiler.

Türk kadınları da öteki medeni ülke kadınları gibi hazır konmadılar. Gazeteci, yazar, doktor, eczacı, avukat, mühendis durup dururken olmadılar. Büyük ölçüde, hayatlarını bu yola adayan öncü kadınların mücadeleleri sayesinde oldu bütün bunlar. Bana soracak olursanız, Afife Jale bu öncülerin kuşkusuz en önemlisi.

-Öncülüğünün bedelini en ağır biçimde ödedi Afife Hanım. Böyle olacağının farkında mıydı?

Hem de çok. Herkes tarafından uyarıldı. Darülbeydâ'nın yöneticileri defalarca sordular "Emin misin?" diye. Sahneden yaka paça indirildikten, polis merkezinde tartaklandıktan sonra da vazgeçmedi tiyatrodan. Sonuna kadar gitti.

-Afife Jale'yi bugün yazmanızın özel

bir nedeni var mı?

Bugün değilse ne zaman? Bakın ülkemiz uzunca bir süredir taassup ve bağnazlığın anaforuna kapılmış gidiyor. Sanıyorum herkes farkındadır ama ben bir kere daha söyleyeyim, her geçen gün biraz daha fazla dibe çekiliyoruz.

Bu ülkenin insanları olarak bizler hürriyet, özgürlük ve eşitlik gibi medeni ülke insanlarına dair hakları kolay elde etmedik. Özellikle aydınlarımız ve kadınlarımız bu yolda büyük bedeller ödedi.

-Kitabınızda Afife'nin dedesi Doktor Sait Paşa'nın günlüklerinden söz ediyorsunuz. Bu günlükler sahiden var mı?

Hayır yok. O günlükler benim günlüklerim. Ela Gözlü Pars Celile'yi yazarken de kullandığım bir teknik bu. Celile'ye de, hayali arkadaşı Marcelle mektuplar yazdırıyordum.

Bir romanda, yazarın birinci elden tarih anlatması, kitabı son derece sıkıcı bir hale getiriyor. Öte yandan Doktor Sait Paşa'nın 'Günlük'lerine yazdıkları o günün gazetelerinden, o günden kalma anılardan okunarak oluşturulmuş tarihsel bilgilerdir.

-Bir de Afife'nin aşkları var...

Evet. Biri evlilikle sonuçlanan iki büyük aşk yaşadı Afife Hanım. Dönemin en ünlü bestecilerinden Selahattin Pınar, "Bir bahar akşamı rastladım size, sevinçli bir telaş içindeydiniz" diye seslendi Afife Hanım'a ve evlendiler... Ama olmadı.

-Neden?

Afife Hanım'ın çektiği zorluklara katlanmaya çalışırken düştüğü morfin bataklığı nedeniyle. Göğüs germek zorunda kaldığı büyük baskıya morfine başvurarak dayandı Afife Jale. Bu nedenle akıl hastanesine düştü, orada hayatını kaybetti.

-Yazılması zor bir kitap mıydı Afife Jale?

Bildiğim bir tarihi dönem. Bu açıdan çok zorlanmadım. Öte yandan tiyatro konusunda çalışmam gerekti. Bol bol tiyatro, sanat, müzik okudum... Bir polisiye gibi süregiden sahneye çıkma serüvenleri işimi kolaylaştırdı ve acıcılık sağladı... Osmanlı'dan genç Cumhuriyet'e uzanan sanat, edebiyat ve özellikle tiyatro hayatımızla, usta yazarlarımız ve oyuncularımızla, arkasındaki Balkan Savaşları, Kurtuluş Savaşı, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarıyla bir biyografik roman olmaya çok elverişliydi Afife Jale'nin hayatı. Okurlar ne düşünecekler bilemiyorum ama ben, tarih, macera, aşk üçgeninde soluk soluğa bir çalışma yaptım.

